

Nr 167.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 1 och 5 i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande; given Stockholms slott den 9 mars 1923.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 1 och 5 i förordningen den 2 juni 1911 (nr 62) angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

F. V. Thorsson.

Förslag

till

Förordning

om ändrad lydelse av §§ 1 och 5 i förordningen den 2 juni 1911 (nr 62) angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande.

Häri genom förordnas, att §§ 1 och 5 i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande skola, § 1 i nedan angivna del, erhålla följande ändrade lydelse:

§ 1.

I överensstämmelse med § 75 regeringsformen skall i varje län markegångstaxa årligen upprättas av fyra inom länet bosatta, för sakkunskap och oväld kända deputerade, vilka jämte lika antal suppleanter väljas av landstinget. I län, varest två landsting finnas, väljas två deputerade och två suppleanter av vardera landstinget.

Deputerade och — — — av landstinget godkännes.

§ 5.

Deputerade äga att beräkna och erhålla dagtraktamente och reseersättning enligt de för landstingsmän stadgade grunder.

Denna förordning träder i kraft vad angår § 5 den 1 september 1923 och i övrigt den 1 januari 1924; dock att deputerade och suppleanter utses för åren 1924 och 1925 enligt ovan meddelade bestämmelser redan år 1923, samt att i län, där endast ett landsting finnes, halva antalet av de bland avgäldstagare och halva antalet av de bland avgäldsgivare utsedda deputerade och suppleanter skola vid slutet av år 1924 utträda efter lottning, som vid det årets landsting anställs, men att i län, där två landsting finnas, det landsting, som av Kungl. Maj:ts befallningshavande bestämmes, skall utse deputerade endast för år 1924;

och skall tjänstgöringstiden för deputerade och suppleanter, som utsetts enligt äldre bestämmelser, utgå med den 31 december 1923, ändå att de utsetts för längre tid.

*Utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, hållet inför Hans
Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stock-
holms slott den 9 mars 1923.*

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden
LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON,
ÅKERMAN, SCHLYTER, ÖRNE.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson anför efter
gemensam beredning med chefen för socialdepartementet:

Genom årlig markegång bestämes värdet i penningar å vissa per-
sedlar och tjänstbarheter, som ingå i frälseräntor och andra avgälder av
grundskattekaraktär m. m. De s. k. markegångsprisen sammanföras i
länsvis uppgjorda markegångstaxor, vilka jämlikt § 75 regeringsformen
och förordningen den 2 juni 1911 (nr 62) angående grunderna och sättet
för markegångsprisens bestämmande upprättas av särskilda deputerade,
åtta i varje län, vilka jämte suppleanter utses av landstinget för två år,
hälften vartannat år, och bestå till lika antal av representanter för
avgäldsgivare och avgäldstagare. I Kalmar län, som utgör två lands-
tingsområden, utser vartdera landstinget hälften av deputerade. Innan
den slutliga markegångssättningen äger rum, inhämtas uppgifter om pri-
ser m. m. från vederbörande kommuner, där särskilda s. k. markegångs-
nämnder äro i verksamhet. Taxorna granskas inom kammarkollegium,
som jämväl prövar besvär över markegångssättningen.

I en den 20 januari 1923 dagtecknad, till chefen för finansdepar-
tementet ställd skrivelse har landshövdingen i Älvsborgs län Axel von
Sneidern anført i huvudsak följande:

»Den pågående prövningen av möjligheter till besparingar på statslivets
olika områden ger mig anledning att fästa Herr Statsrådets uppmärksamhet på
en institution, som visserligen ej drar några drygare kostnader, men som dock,
då den enligt min uppfattning saklöst kan undvaras, lämpligen bör avlägsnas —
de deltagande till befrielse från ett onödigt besvär och statskassan från en utgift.

Jag syftar på de enligt § 75 R. F. och K. F. 2 juni 1911 angående grun-
derna och sättet för markegångsprisens bestämmande tillsatta markegångsdepute-
rade. Vid senast år 1911 företagna förenkling av markegångssättningen uttalade
kammarkollegium i infordrat yttrande att enligt dess uppfattning deputerades
medverkan till upprättande av taxor B och C kunde utan skada undvaras, då
denna medverkan under tidernas lopp övergått att bli rent formell. En under-
sökning skulle sannolikt visa att förhållandet är detsamma beträffande taxa A.
Någon ändring beträffande deputerade blev emellertid ej vidtagen år 1911 utan
fortfarande utse landstingen 8 deputerade vartdera, vilka en gång årligen resa den

§ 1.

ej alltid så korta vägen till residensstaden för att fatta beslut, som faktiskt redan föreligga i utskrivna protokoll, ja, ofta i redan färdigtryckta kungörelser. Genom att nu låta det redan skedda faktiska upphävandet av rättagares och räntegivares beslutanderätt åtföljas av ett formellt sådant, har därmed ingalunda, vare sig den visserligen alltjämt avtagande men fortfarande bestående betydelsen av en rättvis markegångssättning blivit underkänd, eller menige mans avgörande inflytande på prissättningen avlägsnats. Genom bestående bestämmelser för de förberedande priskuranternas upprättande ligger redan nu avgörandet hos de kommunala förtroendemännen eller särskilda valda kommunala ombud. De administrativa myndigheterna utföra endast en sammanställning av de lämnade uppgifterna. Den omarbetning av förordningen angående markegångsprisens bestämmande, som blir nödvändig i händelse bestyret med prissättningen, med eliminering av de deputerade, helt skulle överlämnas till övriga nu medverkande, nämligen upprättarne av priskuranterna, länsstyrelserna och kammarkollegium, bör givetvis ej leda till ett försvagande av lekmanaelementets sakkunniga inflytande.»

Över berörda skrivelse har *kammarkollegium* avgivit infordrat utlåtande av i huvudsak följande lydelse:

»Förslag liknande det föreliggande har redan tidigare varit föremål för en särdeles ingående prövning. Kollegium får härom erinra följande.

I skrivelse den 31 mars 1905 hade riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och i vad mån en del räntepersedlar skulle kunna ur markegångstaxorna uteslutas, samt efter föranstaldt granskning av de författningar, som hade avseende på priskurantuppgifterna och sättet för markegångstaxornas upprättande, taga i nådigt övervägande, huruvida en förändring i de förberedande åtgärderna för markegångstaxornas upprättande i syfte att åstadkomma en förenkling i det då föreskrivna förfaringssättet skulle kunna vidtagas, utan att noggrannheten äventyrades samt sedermera för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, vartill Eders Kungl. Maj:t kunde finna sådan utredning föranleda. Med anledning av denna riksdagens framställning hade efter erhållen nådig remiss kammarkollegium den 8 maj 1908 avgivit underdånigt utlåtande och därvid tillika överlämnat i ärendet inhämtade yttranden av markegångsdeputerade, av flertalet magistrater och fogderiförvaltningar ävensom av länsstyrelserna.

I dessa till kollegium sålunda inkomna yttranden — återgivna i kollegii förberörda utlåtande — förekommo åtskilliga förslag åsyftande bland annat deputerade-institutionens upphävande och överförande av dennas bestyr med markegången å antingen vederbörande länsstyrelse, landsting eller någon särskild nämnd.

I sitt utlåtande hade kollegium till övervägande framkastat frågan, huruvida åt den i § 75 i regeringsformen givna föreskrift om de årliga markegångstaxornas upprättande genom deputerade, valda på sätt av riksdagen särskilt stadgades, måste givas sådan tolkning, att de i markegångstaxorna från och med år 1855 under avdelningarna B och C införda pris ej skulle kunna utan grundlagsändring ur markegångstaxorna utbrytas för att bestämmas antingen av markegångsdeputerade vid särskild förrättning eller ock av annan myndighet, exempelvis länsstyrelserna. Det kunde enligt kollegii mening ej förnekas, att markegångsdeputerade på grund av den mera allsidiga kännedom om de på markegångssättningen inverkan förhållanden, deputerade måste anses äga, vore särskilt skickade att fastställa de under avdelningen A i markegångstaxorna införda pris

Vad däremot anginge de i markegångstaxorna under avdelningarna B och C upptagna pris, hade till följd av de tillförlitliga uppgifter om fullt kända prislehållanden, på vilka markegången under dessa båda avdelningar egentligen grundade sig, markegångsdeputerades medverkan vid fastställande av dessa pris i regel visat sig vara av uteslutande formell natur, vadan och då på grund av den antydda karaktären av nämnda pris en dylik medverkan av markegångsdeputerade vid fastställandet av samma pris syntes kunna utan olägenhet alldeles undvaras, kollegium funne sig böra hemställa, huruvida ej åt länsstyrelserna kunde inrymmas befogenhet att fastställa de dittills under sistnämnda två avdelningar i markegångstaxorna upptagna pris, varvid i fråga om granskning med mera av dessa pris, som efter visst formulär kunde publiceras i länskungörelserna, skulle i huvudsak gälla vad dittills härutinnan iakttagits. Härigenom skulle ock efter kollegii mening den genom nådiga kungörelsen om markegångsprisens bestämmande den 11 maj 1855 fastslagna grundsatsen, att de nämnda prisen borde framstå såsom på fullt objektiva grunder fotade, med ledning av tillförlitliga uppgifter om verkliga och fullt kända förhållanden uträknade pris ej i någon mån åsidosättas, utan fasthellre vida bättre, än vad för det dåvarande vore förhållandet, tillgodoses. Härjämte ifrågasatte kollegium, huruvida ej markegångsdeputerades antal skulle kunna utan åsidosättande av berättigade anspråk på ett fullt riktigt och därigenom tillförlitligt markegångspris inskränkas till fyra inom länet bosatta, för sakkunskap och oväld kända deputerade, vilka jämte likaledes fyra suppleanter skulle såsom dittills väljas av vederbörande landsting.

Enligt statsrådsprotokollet den 3 februari 1911 yttrade sig statsrådet och chefen för finansdepartementet i frågan sålunda.

Vad anginge revisionen av stadgandena angående markegångssättningen vore det, såsom i riksdagens skrivelse framhållits, i avseende å förfaringssättet vid priskuranternas uppgörande, som en förenkling ansetts önskvärd. Däremot hade riksdagen icke ifrågasatt någon förändring i avseende på markegångsdeputerades befattning med markegångssättningen. En sådan förändring syntes ej heller vara av omständigheterna påkallad. Anordningen att låta markegångstaxan i varje län upprättas av åtta av landstinget valda deputerade, vilka för ändamålet sammanträdde i länets residensstad en gång om året, kunde med hänsyn till vikten av en riktig markegångssättning icke anses vara onödigt omständlig. Den syntes å andra sidan erbjuda erforderlig trygghet för markegångssättningens riktiga fastställande. Markegångsdeputerade hade utan tvivel på ett tillfredsställande sätt skött sitt grannliga värv, och man syntes icke åstadkomma vare sig större enkelhet eller ökad trygghet i detta hänseende genom att överlämna markegångsprisens bestämmande åt länsstyrelse eller åt landsting. Sedan dåmera genom nådiga förordningen den 17 juni 1908 och nådiga kungörelsen den 26 augusti samma år meddelats förändrade föreskrifter om tiden för indelningsersättningars utbetalande, kvarstode icke heller de skäl, som framkallat kammarkollegii förslag att ur markegångstaxorna utbryta de under avdelningarna B och C upptagna persedlarna och göra dem till föremål för en särskild, av länsstyrelse verkställd markegångsförrättning. Emot detta förslag finge departementschefen för övrigt erinra, att det utginge från en tolkning av stadgandet i § 75 regeringsformen, som han för sin del icke ansåge sig kunna biträda, samt att genom förslaget antagande någon förenkling i förfaringssättet vid markegångssättningen icke syntes vara att vinna. Tvärtom skulle ökat arbete bliva en oundviklig följd av den föreslagna bestämmelsen därom, att i varje

län skulle årligen, men på olika tider och av olika myndigheter, upprättas två markegångstaxor i stället för en enda, som upprättades av landstingets deputerade. Han hade därför ansett sig böra bibehålla dåvarande bestämmelser därom, att den årliga markegångstaxan för varje län skulle upprättas av deputerade, valda av landstinget, och innehålla prisbestämningar beträffande samtliga de persedlar och prestationer, som under avdelningarna A, B och C skulle i taxan kvarstå. I fråga om deputerades antal hade han icke ansett erforderligt eller lämpligt att föreslå någon ändring av gällande bestämmelser.

I enlighet härmed avfattades det förslag, som av Eders Kungl. Maj:t förelades 1911 års riksdag och som jämväl av riksdagen i huvudsak antogs. Deputeradeinstitutionen blev alltså i den gällande markegångsförordningen av samma år bibehållen såsom tillförene.

Några förändrade förhållanden i avseende å markegångssättningens föremål och omfattning hava sedermera icke inträtt och torde, med hänsyn till de ännu kvarstående frälseräntorna, för vilka markegången under A) har sin särskilda betydelse, åtminstone för en avsevärd tid framåt ej heller vara att motse. Ur denna synpunkt torde följaktligen giltig anledning för närvarande saknas för ett frångående av den år 1911 fastslagna principen om deputerade-institutionens bibehållande.

På grund härav och då den besparing för statsverket, som skulle vara att vinna genom en sådan förändring, förefaller i jämförelse med själva saken icke kunna vara tillräckligt vägande, anser sig kollegium förhindrat att understödja den föreliggande framställningen, så vitt den innebär, att institutionen skulle helt avskaffas.

Emellertid synes det kollegium, som om landshövdingen von Sneiderns förslag icke nu borde helt få förfalla. Grunden till gällande bestämmelse om tillsättandet av deputerade och deras antals fixerande till åtta är av gammalt datum. Redan genom kungl. resolutionen på adelns besvär den 12 juli 1731 § 8 förordnades, att för markegångstaxornas fastställande två män av vart stånd skulle för att däröver höras inkallas till residenset hos landshövdingen, varvid hälften borde vara rättagare och hälften rättegivare. Denna bestämmelse konfirmerades i § 39 av landshövdingeinstruktionen den 4 november 1734 och i § 3 av kungl. resolutionen på allmogens besvär den 17 december 1734. Voteringen bland deputerade skedde ståndsvis och fortsattes därmed tills genom kungl. brev den 6 oktober 1854, kungjort genom kollegii cirkulär den 9 i samma månad, föreskrevs att deputerades röster skulle räknas per capita.

Bestämmelsen att deputerades antal skall utgöra åtta, som sålunda härleder sig från fyra-ståndstiden, är således åtminstone delvis att söka i syftet att söka åstadkomma jämvikt stånden emellan i de ekonomiska frågor markegången avsåg att reglera. Vid sådant förhållande kan ifrågasättas behövligheten av att numera bibehålla ett så pass stort antal deputerade som för närvarande och om ej — utan rubbning därvid av den gamla ordningen att deputerade och deras suppleanter skola vara avgäldstagare och avgäldsgivare till lika antal — antalet skulle kunna nedsättas till fyra såsom kollegium tidigare föreslagit.»

Departement-
chefen.

Sedan numera huvudparten av de avgälder, som markegångstaxorna avse att reglera, bragts att upphöra, har uppenbarligen också betydelsen av själva markegångssättningarna, rent kvantitativt sett, högst väsentligt reducerats. Detta hindrar emellertid icke, att beträffande de avgäl-

der, som fortfarande utgå, vikten av rättvisa markegångstaxor ej är mindre än förr. Å ena sidan torde det på den grund vara en statens skyldighet att tillse, det markegångssättningen äger rum under betryggande former, men å andra sidan är det också ett statsintresse, att ej dessa former äro sådana, att kostnaden för dem står i påtagligt missförhållande till de värden, som äro beroende av desamma. En förenkling synes utan tvivel vara önskvärd.

Att för närvarande helt avskaffa deputerade går ej för sig redan på den grund, att därför erfordras en grundlagsändring. Ett inskränkande av deputerades antal till hälften av det nuvarande, på sätt kammarkollegium förordat, synes däremot utan olägenhet kunna ske. Därest, på sätt blivit ifrågasatt, ännu existerande skattefrälseräntor genom tvångsinlösning bringas att upphöra, varigenom ytterligare en betydande minskning i avgäldernas antal åstadkommes, synes mig anledning föreligga att taga under överbäggande frågan om ytterligare förenkling av ordningen för markegångstaxors upprättande.

Ett inskränkande av deputerades antal till hälften påkallar ändring i § 1 i förordningen angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande. Därjämte torde i en särskild övergångsbestämelse böra stadgas, att nyval av samtliga deputerade efter de nya grunderna skall äga rum år 1923, och att — fränsett Kalmar län med dess två landstingsområden — genom lottning skall bestämmas, vilka deputerade skola avgå med år 1924. I Kalmar län torde det — i ändamål att på samma gång representanter för avgäldsgivare och avgäldstagare skola utses — böra så ordnas, att vartdera landstinget utser två representanter vartannat år, samt att åt länsstyrelsen överlämnas att bestämma, vilketdera landstinget skall utse deputerade endast för år 1924.

Tidigare i dag har chefen för socialdepartementet anmält de s. k. kommunalförfattningssakkunnigas betänkande angående ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag, och har Kungl. Maj:t beslutat avlåta proposition till riksdagen med förslag till vissa ändringar i kommunallagarna. Ett i berörda sammanhang väckt förslag om viss ändring i förordningen angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande torde nu böra upptagas.

Jämlikt § 5 i nämnda förordning äga deputerade att beräkna och erhålla reseersättning, på sätt för landstingsmän är stadgat. De sakkunniga hava funnit, att markegångsdeputerade böra tillerkännas jämväl dagtraktamente, och hava härom anfört:

Inom riksdagen hade i väckta motioner framställts yrkanden, att markegångsdeputerade måtte tillförsäkras, utöver redan förefintlig rätt till reseersättning, jämväl dagtraktamente. Dessa yrkanden hade av vederbörande riksdags-

§ 5.

utskott i princip ansetts berättigade. Det kunde också icke bestridas, att nämnda uppdragsinnehavare i lika hög grad som t. ex. ledamöter av inskrivningsrevisionen kunde göra anspråk på ersättning även i form av dagtraktamente. I motsats till ersättningen åt de sistnämnda måste emellertid ersättningen till markegångsdeputerade utgå av landstingets medel. För erhållande i största möjliga omfattning av enhetliga bestämmelser och så få undantag som möjligt från den allmänna regeln, att uppdragsinnehavare icke borde vara enligt lag berättigade till gottgörelse av kommunens medel, skulle det under sådana omständigheter vara önskligt, att stadgandet såväl om dagtraktamente som angående reseersättning i nu ifrågavarande fall erhöle formen av en hänvisning till landstingsförordningens föreskrifter om ersättning åt ledamöter av landstingets styrelser och nämnder. Då emellertid i förevarande fall redan förefunnes en ovillkorlig rätt till ersättning och då uppdraget att vara markegångsdeputerad väsentligen vore att betrakta såsom ett uppdrag, vilket icke låge inom den egentliga landstingsförvaltningen, hade det syntts de sakkunniga mindre lämpligt att borttaga den genom lagen redan tillförsäkrade resekostnadsersättningen. Och då det icke heller vore tillrådligt att låta sagda ersättning vara oberoende av landstingets beslut, medan dagtraktamentet gjordes beroende därav, hade de sakkunniga funnit sig nödsakade att låta de med bestämmelse om dagtraktamente kompletterade stadgandena fortfarande erhålla formen av en vederbörande tillerkänd rättighet.

Departements-
chefen.

Den sålunda förordade ändringen i nu förevarande förordning torde vara att anse såsom en direkt följd av de av Kungl. Maj:t föreslagna ändringarna i kommunallagarna. Omformuleringen av § 5 torde i anslutning till innebörden av dessa ändringar böra erhålla en delvis annan avfattning än som direkt överensstämmer med de sakkunnigas förslag.

Ikraft-
trädandet.

De nu förordade ändringarna torde böra träda i kraft, beträffande § 5 samtidigt med de föreslagna ändringarna i kommunallagarna, d. v. s. den 1 september 1923, och beträffande § 1 den 1 januari 1924.

Föredragande departementschefen uppläser härefter ett inom finansdepartementet utarbetat förslag till *förordning om ändrad lydelse av §§ 1 och 5 i förordningen den 2 juni 1911 (nr 62) angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande* och hemställer, att förslaget måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Elis Lindahl.